

ZÁBERY POĽNOHOSPODÁRSKEJ PÔDY A OCHRANA PÔDY

doc. RNDr. Jaroslava Sobocká, PhD.

Výskumný ústav pôdozvedectva a ochrany pôdy, Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum

Veľké mestá sú čoraz viac vystavené riziku, ktoré vyvolávajú globálne vplyvy ako klimatická zmena, degradácia krajiny, sucho alebo strata biodiverzity a predstavujú hrozbu pre budúci vývoj. Celosvetovo urbánne obyvateľstvo začalo dominovať nad vidieckym obyvateľstvom od roku 2008 a prognózy predpokladajú ďalší rast.

Približne 80 % populácie Európy v súčasnosti žije v urbanizovaných oblastiach a tento trend sa bude zvyšovať. Za jedno desaťročie sa v Európe (1996 – 2006) zvýšili zábery pôd pre nepoľnohospodárske účely zo 176 200 na 191 200 km². Ročne sa pre urbanizačné účely v Európe zaberie 920 km², čo predstavuje 252 ha za deň (Európska komisia 2012).

V technickej dokumentácii o pôde (EEA 2016) bola prijatá nová terminológia:

- pojem „umelý povrch“ sa používa v nomenklatúre CORINE Land Cover a definuje sa ako „súvislá a nesúvislá mestská štruktúra“, t. j. urbanizované oblasti, priemyselné, obchodné a dopravné jednotky, cestné a železničné siete, skládky a miesta ťažby, mestská zeleň;
- záber pôdy je známy aj ako „urbanizácia“, predstavuje nárast sídelných plôch (alebo umelých povrchov) zvyčajne na úkor vidieckych oblastí;
- „nepriepustné pokrytie pôdy“, alebo zaplombovanie pôd možno definovať ako jej pokrytie budovami, stavbami a vrstvami úplne alebo čiastočne nepriepustného umelého materiálu (asfalt, betón, dlažba, atď.). Otvorené zelené plochy, mestské parky, záhrady, cintoríny ap. nepatria do rozsahu tohto pojmu.

Podľa Štatistickej ročenky o pôdnom fonde SR podľa údajov katastra nehnuteľností k 1. januáru 2018 sú nasledujúce údaje:

- Polnohospodárska pôda 2 381 953 ha (48,58 %)
- Lesy 2 024 374 ha (41,28 %)
- Nepoľnohospodárska a nelesná pôda 497 093 ha (10,14 %) z čoho:
 - Vodné plochy 95 256 ha (1,95 %)
 - Zastavané územie a nádvorcia 236 979 ha (4,83 %)
 - Ostatné územie 164 858 ha (3,36 %)

Vláda SR deklaruje, že pôda Slovenskej republiky je spoločným bohatstvom občanov štátu a dedičstvom budúcich generácií. Je základným a neobnoviteľným prírodným zdrojom a tvorí integrálnu súčasť ekosystému Zeme. Je a zostane základnou environmentálneho, ekologického, ekonomického a sociálneho potenciálu Slovenska, a preto musí byť starostlivo ochránená pred poškodením a neodôvodneným znížením jej výmery a objemu. Ochrana poľnohospodárskej pôdy je v SR od 16. mája 2017 zakotvená v základnom zákone štátu – v Ústave Slovenskej republiky. **V druhej hlave, šiesty oddiel čl. 44 (odsek 4, 5) Ústavy SR sa uvádza:**

■ (4) Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ochranu poľnohospodárskej pôdy a lesnej pôdy, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov.

■ (5) Poľnohospodárska pôda a lesná pôda ako neobnoviteľné prírodné zdroje požijávajú osobitnú ochranu zo strany štátu a spoločnosti. Touto zmenou základného zákona štátu SR jednoznačne deklaruje, že ochrana pôdy je významným štátnym záujmom. Súčasná výkonná legislatíva je obsiahnutá v zákonoch:

– **Zákon č. 220/2004 Zb., a jeho novelizácie**

■ **Zákon č. 219/2008 Zb.**, obnovená povinnosť platiť za záber poľnohospodárskej pôdy pre najlepšie 4 triedy kvality pôdy, ktorá nadobudla účinnosť k 1. januáru 2009;

■ **Zákon č. 57/2013 Zb.**, povinnosť platiť za zábery pozemkov najvyššej kvality v každom katastri (platba za záber chránenej poľnohospodárskej pôdy sa pohybuje od 0,50 do 20 EUR na 1 m²);

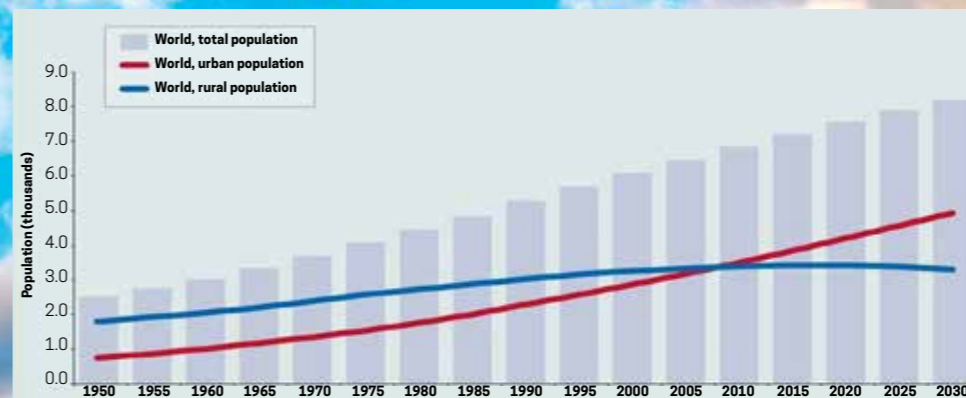
■ **Zákon č. 34/2014 Zb.**, špeciálna ochrana viníc.

– Nariadenie vlády č. 58/2013 Zb., o odvodoch za odňatie a neoprávnený záber poľnohospodárskej pôdy;

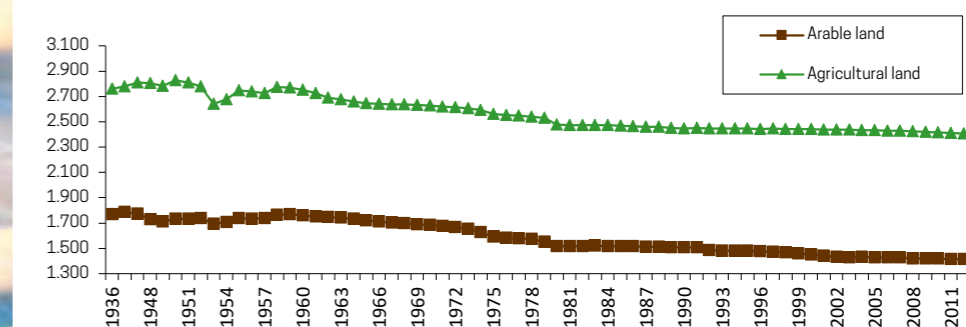
– Vyhláška č. 508/2004 Zb., ktorou sa upravujú podrobnosti spracovania bilancie a vykonaní skrývky humusového horizontu poľnohospodárskej pôdy.

Z historického hľadiska najvyššie zábery pôd boli zaznamenané v 60. rokoch 20. storočia. Napríklad na Slovensku sa od roku 1936 (2 381 953 ha poľnohospodárskej pôdy) zaznamenala strata poľnohospodárskej pôdy zábermi 378 047 ha (2 760 000 ha v roku 2018). To znamená, že ročne sa zabralo priemerne 4 610 ha poľnohospodárskej pôdy, čo je 12,6 ha denne. V poslednom desaťročí sa straty pôdy mierne stabilizovali v dôsledku sprísnenej legislatívy pre zábery poľnohospodárskych pôd, ktoré vstúpili do platnosti v roku 2013. Napr. v roku 2018 sa zabralo 3 375 ha poľnohospodárskej pôdy (t. j. 9,2 ha za deň), z čoho 1 852 ha (55 %) bolo prevedených na les a 1 523 ha (45 %) na bývanie, dopravu, priemyselné areály atď. (4,2 ha za deň).

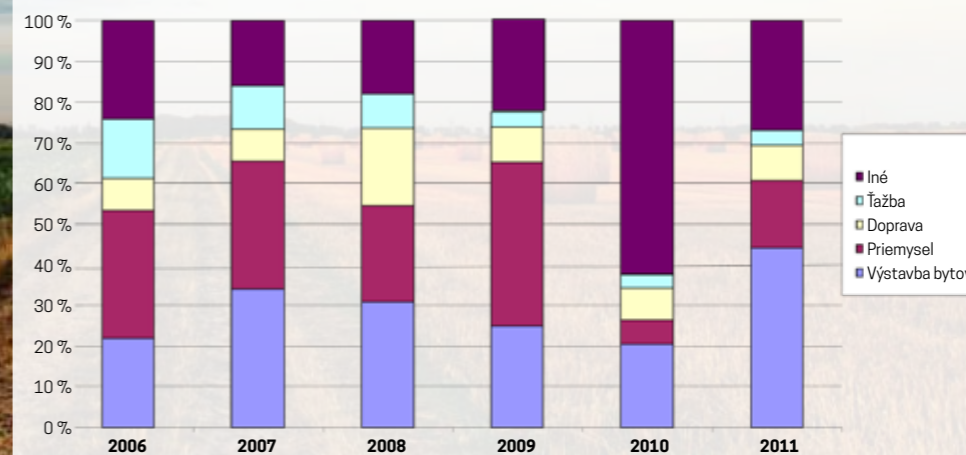
Z hľadiska účelu použitia poľnohospodárskej pôdy najvyššie zábery predstavuje bytová výstavba a priemysel (priemyselné parky, logistické centrá, ale tiež dopravné stavby a ťažobné priestory). Najvyššie zábery pôd boli zaznamenané v Trnavskom, Bratislavskom a Žilinskom kraji s tým rozdielom, že v Žilinskom kraji

Obr. 1 Urbánna (mestská) a vidiecka populácia sveta v rokoch 1950 - 2030 (UN 2019)

Obr. 2 Trend záberov poľnohospodárskej pôdy na Slovensku v rokoch 1936 - 2014

Obr. 3 Zábery pôd podľa účelu využívania

Foto: Pixabay

bola poľnohospodárska pôda strednej a nižšej kvality. V období posledných rokov je neprehliadnuteľná skutočnosť, že predmetom záujmu Ministerstva hospodárstva SR pre významné investície priemyselných parkov je mimoriadne kvalitná poľnohospodárska pôda v oblasti Trnavskej tabule.

Z celkovej výmery poľnohospodárskych pôd Slovenska 2 381 953 ha hektárov, až 25 % výmery zaradujeme medzi najkvalitnejšie a najproduktívnejšie pôdy. Pokračovanie úbytku týchto mimoriadne kvalitných poľnohospodárskych pôd bude mať negatívny dosah pre budúce generácie s nezvratnými dôsledkami.

V minulosti boli odvody za zábery pôd príjmom Štátneho fondu ochrany a zveladenia PPF, ktorý bol v roku 2004 zrušený. Pri obnovení spolplatenia za záber pôdy v roku 2008 sú financie

príjmom štátneho rozpočtu. Podľa nášho názoru by mali byť odvody za zábery poľnohospodárskej pôdy na nepoľnohospodárske účely vnímané ako kompenzácia celospoločenskej ujmy a využité v prospech zlepšovania vlastností pôd (často degradovaných). ■

Príspevok bol vypracovaný vďaka finančnej podpore projektu APVV-15-0136 „Vplyv nepriepustného pokrytia pôdy na klímu miest v kontexte klimatickej zmeny“

RESUME: AGRICULTURAL LAND OCCUPATION AND SOIL PROTECTION Globally, the urban population began to dominate the rural population. Agricultural land occupation is a permanent trend, albeit in a moderated form. The protection of agricultural land was legally ensured and supported by the Constitution of 2017. The biggest problem is to use levies for agricultural land occupation to improve their condition.